

ПАЛІТЫЧНЫЯ ІДЭІ ПАРТЫЙ І АРГАНІЗАЦЫЙ У БЕЛАРУСІ Ў ПАЧАТКУ XX СТАГОДДЗЯ

Д. А. Праневіч

*аспірант Нацыянальнага цэнтра заканадаўства і прававых даследаванняў Рэспублікі Беларусь,
Нацыянальны цэнтр заканадаўства і прававых даследаванняў Рэспублікі Беларусь,
вул. Берсана, 1а, 220030, г. Мінск, Рэспубліка Беларусь,
pronevich_dima@mail.ru*

Разгледжаны некаторыя ідэі палітычных партый і арганізацый у Беларусі ў пачатку XX ст. Выяўлена, што ў грамадска-палітычнай думцы пачатку XX ст. абгрунтоўвалася нацыянальнае самавызначэнне, абуджэнне беларускай свядомасці, а таксама ў краіне назіраўся ўздым нацыянальнага руху.

Ключавыя словы: сацыял-дэмакратычнай напрамак; ідэі палітычных партый і арганізацый; нацыянальнае самавызначэнне.

SOME IDEAS OF POLITICAL PARTIES AND ORGANIZATIONS IN BELARUS IN THE BEGINNING OF THE XX CENTURY

D. A. Pranevich

*post-graduate student of the National Center for Legislation and Legal Research of the Republic of Belarus,
Master of Laws,
National Center of Legal Information, 1a, Berson Str., 220030, Minsk, Republic of Belarus,
pronevich_dima@mail.ru*

Some ideas about political parties and organizations in Belarus at the beginning of the 20th century are considered. It turned out that in the socio-political thought of the early twentieth century. The national self-determination and the awakening of the Belarusian self-consciousness have been substantiated, the rise of the national movement is observed in the country.

Keywords: social democratic direction; ideas of political parties and organizations; national self-determination.

У 1900—1903 гг. у Беларусі пераважаў напрамак сацыял-дэмакратычнай думкі, якога прытрымліваўся Бунд (Усеагульны яўрэйскі рабочы саюз у Літве, Польшчы і Расіі), камітэты якога разгарнулі актыўную дзейнасць амаль ва ўсіх павятовых гарадах і многіх мястэчках Беларусі, а таксама арганізацыі Сацыял-дэмакратыя Каралеўства Польскага і Літвы (далей – СДКПіЛ). Толькі ў канцы 1903-пачатку 1904 гг. у шэрагу гарадоў узніклі арганізацыі Расійскай сацыял-дэмакратычнай рабочай партыі (далей – РСДРП), якія стаялі на пазіцыях газеты «Искра» і актыўна дзейнічалі ў іншым накірунку.

У гэты перыяд існавала мноства палітычных партый і арганізацый. У той жа час узнікненне розных палітычных партый і беларускіх патрыятычных суполак з'явілася штуршком для станаўлення нацыянал-патрыятызму ў Беларусі.

У 1903 г. ствараецца Беларуска-рэвалюцыйная партыя, перайменаваная неўзабаве ў Беларускую Сацыялістычную Грамаду (далей – БСГ), якая поруч з сацыялістычнымі ідэямі на першы план ставіла патрабаванні нацыянальна-культурнага адраджэння Беларусі. Сацыяльна-палітычныя ідэі БСГ, якія адпавядалі імкненням працоўнага народу, знайшлі шырокае распаўсюджанне ў Беларусі. Праграма гэтай сацыяльна-палітычнай арганізацыі ўвасабляла асноўныя дасягненні дэмакратычнай грамадска-палітычнай думкі таго часу. У ёй спалучыўся рэвалюцыйны дэмакратызм з народніцкім (сялянскім) сацыялізмам.

Нелегальныя выданні БСГ выходзілі пад марксісцкім лозунгам «Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!». У якасці канчатковай мэты праграма абвешчала знішчэнне

капіталістычнага ладу і пераход у грамадскую ўласнасць зямлі, сродкаў вытворчасці і камунікацый. Бліжэйшай палітычнай задачай было звяржэнне самадзяржаўя ва ўзаемадзеянні “з пралетарыятам усіх народаў Расійскай дзяржавы”. Дзяржаўнай формай забеспячэння свабоды прызнавалася незалежная дэмакратычная рэспубліка, палітычную аснову якой павінны былі скласці «спаўненне найвышэйшай уласці праз Канстытуцыйны сход», народнае заканадаўства з правам ініцыятывы і санкцыі, прамое, агульнае роўнае выбарчае права з тайным галасаваннем, бясплатны суд, выбарныя судзі, падсуднасць чыноўнікаў, раўнапраўе людзей незалежна ад полу, нацыянальнасці і веравызнання, свабода слова, друку, сходаў, таварыстваў, забастовак. Прадугледжвалася і скасаванне пастаяннай арміі з заменай яе агульным апалучэннем народа. У праграме знайшлі адлюстраванне такія агульнадэмакратычныя ідэі, як увядзенне васьмігадзіннага працоўнага дня, устанаўленне мінімальнай зарабатнай платы, роўнай платы пры роўнай працы, бясплатнай медыцынскай дапамогі, дзяржаўнага страхавання ад няшчасных выпадкаў, хваробы, старасці і інш.

Інтэрэсам сялянства, яго палітычнаму настрою адпавядала патрабаванне праграмы БСГ аб скасаванні прыватнай зямельнай уласнасці, абвяшчэнне права кожнага чалавека на апрацоўку зямлі «сваімі рукамі без скарыстання чужой працы», заяўленне аб неабходнасці прапаганды «ідэі ўсебаковага сябравання і таварыстваў з мэтай пераходу да сацыялістычнай гаспадаркі».

Аб гэтым яскрава сведчыла тэарэтычная і практычна-прапагандысцкая дзейнасць БСГ – самай значнай палітычнай арганізацыі таго часу. У пракламацыях 1905 г. БСГ прапагандавала неабходнасць прадстаўлення кожнаму народу права мець свой сойм, які “вёў бы яго справы”. У лістоўцы «Царова дума» заяўлялася: «Патрабуем, каб кожны народ меў права сам пастанаўляць аб сваіх справах і патрэбах, выбіраць сабе сваіх чыноўнікаў і судзіць іх, гаварыць, пісаць і вучыцца па-свойму. . . Хай жыве народнае праўленне і Канстытуцыйны сход у Вільні».

У праграме, прынятай у 1906 г. на II з’ездзе БСГ, адзначалася, што партыя арганізуе «працавітую беднату Беларускага краю без адрознення нацыянальнасцей», выказвалася неабходнасць утварэння Расійскай федэратыўнай дэмакратычнай рэспублікі са свабодным самавызначэннем і культурна-нацыянальнай аўтаноміяй народнасцей. Для Беларусі БСГ патрабавала дзяржаўнай аўтаноміі з мясцовым соймам у Вільні.

У 1904 – 1905 гг. у Беларусі распаўсюджваліся беларускамоўныя лістоўкі «Братцы мужыкі», «Прызыўныя», «Царская гаспадарка» і інш., выдадзеныя Сацыялістычнай партыяй Белай Русі (далей – СПБР). Як сведчаць матэрыялы гэтых дакументаў, партыя заклікала да барацьбы за звяржэнне самадзяржаўя і ўстанаўленне выбарнай народнай улады, каб народ «усім камандаваў сам».

Партыя СДКПіЛ, якая ўтварылася на з’ездзе ў Мінску ў 1900 г., выступала ў цесным саюзе з расійскім рэвалюцыйным рухам за звяржэнне царызму, змагалася супраць Польскай сацыялістычнай партыі (далей – ППС), якая адмаўляла ідэю польска-расійскага рэвалюцыйнага саюза. Разам з гэтым СДКПіЛ лічыла нацыяналістычным і непрымальным патрабаванне аб утварэнні незалежных дзяржаў, у тым ліку і Польшчы.

Партыя Сацыялістаў-рэвалюцыянераў (эсэраў) прапагандавала неабходнасць знішчэння самадзяржаўя і памешчыцкага землеўладання, устанаўлення ў Расіі федэратыўнай дэмакратычнай рэспублікі, пабудовы сацыялістычнага ладу на аснове сацыялізацыі зямлі з ураўняльным землекарыстаннем і распаўсюджаннем кааперацыі. Прадстаўнікі гэтай партыі лічылі маральна апраўданым палітычны тэрор.

Яўрэйская незалежная рабочая партыя (далей – ЯНРП), што была створана ў Мінску ў 1901 г., абгрунтоўвала неабходнасць павышэння па меры магчымасці эканамічнага і культурнага ўзроўню яўрэйскага пралетарыята шляхам стварэння эканамічных арганізацый, кас узаемадапамогі, асветніцкіх клубаў. Гэта партыя апраўдвала існаванне самадзяржаўя як надкласавай формы кіравання і, зыходзячы з

гэтага, выступала за неабходнасць паслушэнства ўладам і поўнае неўмяшанне рабочых у палітыку.

Пэўнае распаўсюджанне ў Беларусі ў пачатку XX ст. мелі і сіянісцкія ідэі. У 1902 г. у Мінску нават адбыўся Усерасійскі з'езд сіяністаў. Ідэяна-палітычны змест іх поглядаў зводзіўся да таго, што яўрэі ўсяго свету маглі знайсці «правахоўны прытулак», пазбавіцца ганенняў, пагромаў і іншых праяўленняў антысемітызму толькі на радзіме продкаў. У сувязі з гэтым яны аб'яўлялі бессэнсоўным, шкодным удзел яўрэяў у вызваленчым руху ў краінах дыяспары. Сіяністы зыходзілі з таго, што сярод яўрэяў адсутнічалі антаганістычныя класы, што і буржуазія, і пралетарыят аднолькава прыгнечаны і бяспраўны ў краінах выгнання. Важнае месца ў сіянісцкай ідэяна-тэарэтычнай канцэпцыі займалі палажэнні аб «богавыбранасці» яўрэйскага народа, што давала падставу прапаведаваць сярод яўрэйскіх працоўных нацыянальна-рэлігійны фанатызм, недавер да іншых нацыянальнасцей.

Наогул, усе рэвалюцыйныя партыі, якія дзейнічалі ў Беларусі ў пачатку XX ст., свае ідэяна-тэарэтычныя погляды, агітацыйна-прапагандысцкую дзейнасць так ці інакш звязвалі з адносінамі да вайны. Усе яны выкрывалі яе антынародны характар. Пры гэтым бальшавікі заклікалі да далейшых намаганняў з мэтай звяржэння самадзяржаўя і пераўтварэння міждзяржаўнай вайны ў грамадзянскую. Меншавікі, праводзячы антываенную агітацыю, лічылі мэтазгодным хутчэйшае заключэнне міру ў інтарэсах народа. З падобнымі ідэямі выступаў і БУНД. БСГ у час руска-японскай вайны фактычна выступіла з пазіцый паражэння ўрада сваёй краіны ў вайне. Яна заклікала народ не ісці добраахвотна на вайну, хавацца ад мабілізацыі, не даваць грошай ні на флот, ні на «Чырвоны Крыж», рабіць усё дзеля таго, каб цар прайграў вайну.

У грамадска-палітычнай беларускай думцы пачатку XX ст. абгрунтоўвалася нацыянальнае самавызначэнне. Менавіта ў гэты час пачалася хваля абуджэння беларускай свядомасці, названага яго ідэолагамі беларускім адраджэннем. Рэвалюцыя 1905—1907 гг. выклікала ўздым нацыянальных рухаў усіх народаў Расіі, у тым ліку і беларускага.

ГОСУДАРСТВО И ГРАЖДАНСКОЕ ОБЩЕСТВО В УЧЕНИИ А. ГРАМШИ

А. А. Сулейков

*младший научный сотрудник ГНУ «Институт экономики НАН Беларуси»,
ГНУ «Институт экономики НАН Беларуси», ул. Сурганова, 1, 220072, г. Минск, Республика Беларусь,
suleykov@bk.ru*

Статья посвящена пониманию таких институтов, как государство и гражданское общество в учении А. Грамши. В частности, автором анализируются сущностные черты доктрины о «гегемонии» итальянского философа, а также определяется характер взаимоотношений государства и гражданского общества в учении А. Грамши. Автор приходит к выводу о том, что в рамках концепции «культурной гегемонии» развитое гражданское общество является ключевым фактором обеспечения стабильности и устойчивости государства.

Ключевые слова: культурная гегемония; молекулярное сопротивление; гражданское общество; государственный аппарат; интегральное государство.

STATE AND CIVIL SOCIETY IN A. GRAMSCI'S DOCTRINE

A. A. Suleikau

*junior researcher SSI «The Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Belarus»,
SSI «The Institute of Economics of the National Academy of Sciences of Belarus», 1, Surganova Str., 220072,
Minsk, Republic of Belarus,
suleykov@bk.ru*